

2.1. Litevské konsonanty (souhlásky)

2.1.1. Znělé a neznělé konsonanty

j	l	m	n	r	b	d	g	z	ž	h	v	c	č
–	–	–	–	–	p	t	k	s	š	ch	f	dz	dž

buvo (*byl*)   *tu* (*ty*)   *seka* (*sleduje*)   *šilas* (*bor*)
puvo (*hnil*)   *du* (*dva*)   *sega* (*zapíná*)   *žilas* (*šedivý*)

Asimilace:

b, d, g, z, ž
↓
p, t, k, s, š

znělost → neznělost

dirba (*pracuje*) → *dirbti* [*dirpti*] (*pracovat*)
auga (*roste*) → *augti* [*aukti*] (*růst*)

mezga (*plete*) → *megzti* [*meksti*] (*plést*)
veža (*veze*) → *vežti* [*vešti*] (*vézt*)

neznělost → znělost

suka (*kroutí*) → *sukdavo* [*sugdavo*] (*točil*)
neša (*nese*) → *nešdavo* [*neždavo*] (*nosil*)

lipa (*leze*) → *lipdavo* [*libdavo*] (*lezl*)
kasa (*ryje*) → *kasdavo* [*kazdavo*] (*ryl*)

2.1.2. Měkkost a tvrdost konsonantů (palatalizace)

Všechny litevské konsonanty mohou být měkké a tvrdé. Výjimku tvoří „j“ – je vždy měkké.

2.1.2.1. Poziční tvrdost:

Konsonant je tvrdý před zadními vokály (včetně dvojhlásek ai, au, uo; al, am, an, ar; ul, um, un, ur)

C + V(a) → CV(a)

garas (*pára*), *vaikas* (*dítě*), *šaunus* (*šikovný*), *baltas* (*bílý*), *kula* (*mlátí*), *dulka* (*práší se*), *purvas* (*bláto*), *duona* (*chleba*), *šoka* (*tančí*), *rodo* (*ukazuje*)

2.1.2.2. Poziční měkkost:

Konsonant je měkký před předními vokály (včetně dvojhlásek ei, ie; el, em, en, er; il, im, in, ir)

C + V(i) → C'V(i)

pilis (*hrad*), *pilti* (*lít*), *pirmyn* (*do předu*), *pienas* (*mléko*), *mes* (*my*), *nešė* (*nesl*), *neis* (*nepůjde*), *nervinti* (*znervozňovat*), *nėrė* (*ponořil se*), *dėdė* (*stríc*)

2.1.2.3. Nepoziční měkkost

Konsonant může být měkký také před zadním vokálem (včetně dvojhlásek ai, au, uo; al, am, an, ar; ul, um, un, ur). Tato měkkost nesouvisí s pozicí výskytu konsonantu, je pro každé konkrétní slovo „vrozená“; označujeme ji písmenem „i“ mezi konsonantem a vokálem.

$C + V(a) \rightarrow C'iV(a)$

kaulų → *kiaulių*   rašau → rašiau
(kostí, g. pl.) (sviní, g. pl.)   (píší, přít.č.) (jsem psal, min. č.)

2.1.2.4. Písmeno „i“ má v litevštině dvoje uplatnění: označuje samohlásku [i], anebo je znakem pro palatalizaci (měkkost) souhlásky. Jako znak pro palatalizaci se toto písmeno „nečte“, jen změkčuje před ním stojící souhlásku. Příklady:

„i“ jako vokál: *pilis* (*hrad*), tu *esi* (*ty jsi*), *Čekija*, *pirmas* (*první*), *pilkas* (*šedý*), *istorija* (*historie*)

„i“ jako znak pro palatalizaci: *šiaurė* [š'æure:] (*sever*), *kiaulė* [k'eule:] (*svině*), *liaudis* [l'æudis] (*národ*), *liūdnas* [l'u:dnas] (*smutný*), *siūlas* [s'u:las] (*nit*)

Písmeno „i“ jako vokál a „i“ jako znak pro palatalizaci se nikdy nevyskytují ve stejných pozicích:

- 1) „i“ jako znak pro palatalizaci nikdy není na začátku ani na konci slova; v těchto pozicích označuje „i“ vždy vokál, tudíž „se čte“ (např. *istorija*, tu *esi*);
- 2) „i“ jako vokál se nikdy nevyskytuje mezi konsonantem a vokálem; v těchto pozicích je „i“ vždy znakem pro palatalizaci, tudíž „se nečte“ (např. *šiaurė*, *siūlas*).

Existují dvě výjimky:

a) Kombinace „konsonant + ie“, např. *pienas* (*mléko*), *miegas* (*spánek*). „i“ je zde součástí dvojhlásky „ie“, nikoliv znakem pro palatalizaci.

b) Při setkání dvou vokálů na hranici slabik čteme „i“ jako vokál, např., *šiitas* [ši-i-tas] (větev muslimů), *pianinas* [pi-a-ni-nas] (*piano*).

2.1.2.5. **Cvičení.** Určete, zda písmeno **i** označuje v následujících slovech vokál nebo znak pro palatalizaci.

1. *ilgas* (*dlouhý*), 2. *toli* (*daleko*), 3. *žiaurus* (*krutý*), 4. *šilta* (*teplá*), 5. *Vilnius*, 6. *meilė* (*láska*), 7. *kiaušas* (*temeno*), 8. *siūlo* (*nabízí*), 9. *jis* (*on*), 10. *pilnas* (*plný*), 11. *žiogas* (*kobylka*), 12. *žiema* (*zima*), 13. *sriuba* (*polévka*), 14. *sliėkas* (*žížala*), 16. *kirmėlė* (*housenka*).

2.1.2.6. Palatalizace konsonantních skupin

Měkkost „se promítá“ na celou konsonantní skupinu v slabice:

šnekėti (*hovořit*), *gandrelis* (*mládě čápa*), *pliaupti* (*hodně pršet*)

2.1.2.7. „č“ a „dž“ v litevštině

Poziční měkkost/tvrdomost se u konsonantů „t“ a „d“ uplatňuje stejně jako u ostatních:

tiltas (*most*)   *deda* (*klade*)

Nepoziční měkkost „t“ a „d“ způsobila vznik afrikát „č“ a „dž“: měkké „t“ se před zadním vokálem proměnilo v „č“; měkké „d“ se před zadním vokálem proměnilo v „dž“:

t→č: *skaitė* → *skaičiau*   **d→dž:** *žaidė* → *žaidžiau*
(ona četla)   (já jsem četl)   (on hrál)   (já jsem hrál)

Příklady proměn t→č a d→dž při ohýbání slov:

(<i>užovka</i>)	(<i>kohout</i>)
N. <i>žaltys</i>	<i>gaidys</i>
G. <i>žalčio</i>	<i>gaidžio</i>
D. <i>žalčiui</i>	<i>gaidžiui</i>
A. <i>žaltį</i>	<i>gaidį</i>

<i>skaityti, skaito skaitė</i> (<i>číst</i>);	<i>gydyti, gydo, gydė</i> (<i>léčit</i>)
<i>aš skaičiau</i>	<i>gydžiau</i>
<i>tu skaitėi</i>	<i>gydei</i>
<i>jis, ji skaitė</i>	<i>gydė</i>

2.1.3. Litevská slabika

Litevská slabika povinně obsahuje alespoň jeden vokál. Dvojhlásky a jednotky „konsonant + vokál“ (al, am, an, ar, ...) také můžou vytvářet slabiky.

Samotný konsonant slabiku netvoří. Litevština nevytváří slova, obsahující ryze konsonantní slabiky, např. *krk*, *vlk*, *Brno*.

Slabika je dlouhá, pokud obsahuje dlouhý vokál, dvojhlásku nebo jednotku „konsonant + vokál“. Slabika je krátká, pokud obsahuje krátký vokál.